

Mezinárodní instituce

Použití síly v mezinárodních vztazích

Ivo Pospíšil

Osnova

- 1) Vývoj použití síly v MP a jeho regulace
- 2) Zásada zákazu použití síly a hrozby silou v současném MP
- 3) Výjimky ze zákazu
 - A) Sebeobrana
 - Preempce
 - Prevence
 - Kolektivní sebeobrana
 - B) Autorizace RB OSN (Kapitola VII. Charty OSN)
- 4) Humanitární intervence a koncept R2P
- 5) Teoretické otázky a problémy

Vývoj použití síly a jeho regulace

- Válka jako legitimní a legální prostředek řešení sporů
- Koncept spravedlivé války (bellum iustum)
- Regulace použití síly jako první kodifikace psaných pravidel

Vývoj použití síly a jeho regulace

Briand-Kellogův pakt (Pařížský pakt, Všeobecná smlouva o odmítnutí války, 1928, původně 15 smluvních stran)

Vysoké smluvní strany slavnostně prohlašují jménem svých národů, že odsuzují válku jako prostředek k vyřešení mezinárodních neshod a zříkají se jí jako prostředku národní politiky ve svých vzájemných vztazích.

Vysoké smluvní strany se shodují, že urovnání neb vyřešení všech neshod a sporů, ať by byly jakékoliv povahy nebo původu, k nimž by mohlo dojít mezi nimi, nemá se nikdy jinak dít než pokojnými prostředky.

Zásada zákazu použití síly a hrozby silou v současném MP

Čl. 2 odst. 4 Charty OSN

- Všichni členové se vystríhají ve svých mezinárodních stycích hrozby násilím neb použití násilí ať proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, ať jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Spojených národů.

Sebeobrana

Článek 51 Charty OSN

- Dojde-li k ozbrojenému útoku proti některému členu Spojených národů, nic v této chartě není na překážku **přírozenému právu na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření pro zachování mezinárodního míru a bezpečnosti**. Opatření, učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobrany, oznámí se ihned Radě bezpečnosti a nedotýkají se nikterak touto chartou stanovené pravomoci a odpovědnosti Rady bezpečnosti, aby kdykoli podnikla takovou akci, kterou považuje za potřebnou k zachování nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.

Sebeobrana

- **Několikový výklad rozsahu a obsahu:**

A) Právo na sebeobranu je třeba vykládat v souladu se zákazem použití síly a hrozby silou:

Legitimní sebeobrana musí probíhat za následujících podmínek:

- musí jít o obranu proti aktuálnímu ozbrojenému útoku; pokud je útok jednorázový, nelze proti němu již uplatňovat odvetné kontraopatření,
- sebeobrana musí být přiměřená útoku,
- sebeobrana je právem, nikoliv povinností státu.

Sebeobrana

B) Odkaz na přirozené právo na individuální sebeobranu (inherent right) míří na původní praxi států před přijetím Charty OSN
Charta OSN proto nevyklučuje tzv. preemptivní sebeobranu (anticipatory self-defense)

- Doktrina Daniela Webstera (vyslovená k incidentu Caroline Wessel)

Stát má právo uchýlit se k preemptivnímu útoku, pakliže okolnosti činí takové jednání nezbytným, nutným.

Nutnost musí být „*naléhavá, nepřekonatelná a neponechávající žádnou jinou možnost volby prostředku a žádný moment k úvaze.*“

Preempce a prevence

- *Abraham D. Sofaer a kritéria hodnocení preempce:*
 - 1) povaha a závažnost hrozby
 - 2) intenzita pravděpodobnosti, že tato hrozba bude realizována, jestliže nebude přistoupeno k preemptivní akci
 - 3) dostupnost a případné vyčerpání jiných prostředků než je užití síly
 - 4) soulad preemptivní akce s ustanoveními a cíli Charty OSN a dalších aplikovatelných mezinárodních smluv

Preempce a prevence

Andrew F. Krepinevich

- Preemptivní útok - stát zaútočí na svého nepřítele poté, co se ukázalo jako zjevné, že útok nepřítele je bezprostředně hrozící.

Příklad: útok Izraele na syrské, egyptské a jordánské jednotky v roce 1967.

- Preventivním útok (preventivní válka) – nastává v situaci, kdy stát nebyl bezprostředně ohrožen, ale obával se rostoucí síly protivníka a věřil, že pokud proti jeho rozmachu nezasáhne ihned, bude pro něj jeho moc znamenat vážně ohrožení v budoucnu.

Příklad: napadení SSSR Německem v roce 1941 (operace Barbarossa), útok Izraele na irácké jaderné zařízení v Osiraku v roce 1981.

Preempce a prevence

Shrnutí

- Společné znaky pre-emptivní a preventivní sebeobrany: cílem je zabránit a předejít hrozbám, které ještě nedosáhly stádia započatého ozbrojeného útoku ze strany jiného státu.
- **Preemptivní sebeobrana:**
 - právo státu užít sílu v situaci, kdy takovéto jednání je nutné a tato naléhavá nutnost *neponechává žádnou možnost volby prostředků ani okamžik k úvaze* a použití síly je přiměřené hrozbě; ozbrojený útok ze strany protivníka ještě nezapočal, ale je třeba předejít jeho **bezprostřední** hrozbě.
- **Preventivní sebeobrana**
 - právo zaútočit na jiný stát v případě, kdy hrozba útoku ze strany tohoto jiného státu není bezprostřední, nicméně stát útočící v sebeobraně si klade za cíl zabránit budoucí možné hrozbě, která by mohla nastat, pokud by takto nekonal. Takové zabránění budoucí možné hrozbě může spočívat již v zabránění ve vývoji prostředků, jejichž pomocí by potencionálně mohla být hrozba realizována.

Kolektivní sebeobrana

- vyplývá z kogentní povahy zákazu použití síly a hrozby silou
- agrese vůči kterémukoliv členu mezinárodního společenství je považována za zásah proti společenství jako celku (právo kolektivní sebeobrany)
- je právem kteréhokoliv státu, bude-li o to požádán, pomoci nepadenému státu vojenskou pomocí

Oblastní dohody o kolektivní sebeobraně

Článek 52 Charty OSN

1. Nic v této chartě nebrání, aby existovaly oblastní dohody nebo orgány pro jednání o takových otázkách mezinárodního míru a bezpečnosti, které se hodí pro oblastní akci, ovšem s tou výhradou, že lze takové dohody nebo orgány a jejich činnost sloučiti s cíli a zásadami Spojených národů.
2. Členové Spojených národů, kteří vstoupí v takové dohody nebo ustaví takové orgány, vynaloží veškeré úsilí, aby dříve než předloží místní spory Radě bezpečnosti, dosáhli jejich pokojného řešení použitím takových oblastních dohod nebo orgánů

Autorizace RB OSN (Kapitola VII. Charty OSN)

Článek 39

- Rada bezpečnosti určí, zda jde o ohrožení míru, jeho porušení nebo útočný čin, a doporučí nebo rozhodne, jaká opatření mají být učiněna podle článků 41 a 42, aby byl zachován nebo obnoven mezinárodní mír a bezpečnost.

Článek 41

- Aby Rada bezpečnosti svým usnesením dodala účinnosti, může rozhodnouti, jakých opatření, vyjma užití ozbrojené síly, má být použito a může vyzvat členy Spojených národů, aby taková opatření provedli. Mohou mezi nimi být i úplné nebo částečné přerušování hospodářských styků, spojů železničních, námořních, leteckých, poštovních, telegrafních, radiových nebo jiných a přerušování styků diplomatických.

Článek 42

- Kdyby Rada bezpečnosti měla za to, že by opatření podle článku 41 nebyla dostatečná, nebo kdyby se nedostatečnými ukázala, může podniknouti takovou akci leteckými, námořními nebo pozemními silami, jaké je třeba, aby byl zachován nebo obnoven mezinárodní mír a bezpečnost. Mezi takovými akcemi mohou být i demonstrace, blokáda a jiné operace leteckými, námořními nebo pozemními silami členů Spojených národů.

Humanitární intervence

- vojenská intervence za účelem ochrany jednotlivců nacházejících se pod jurisdikcí jiného státu
- historicky: nejzazší prostředek tzv. diplomatické ochrany, tj. nástroj k ochraně práv vlastních občanů (nikoliv lidských práv!)
- příklady po 2. sv. válce: britská intervence v Íránu (1946), zásah izraelských sil v Ugandě k záchraně držených občanů (1976), operace USA Eagle Claw k záchraně diplomatů zadržených na ambasádě v Teheránu (1980), ruská intervence v Gruzii (2008)

Humanitární intervence

- moderní pojetí: ochrana obětí masivního a systematického porušování lidských práv
- otázka rozporu s čl. 2 odst. 4 Charty OSN – podle zastánců požadavky kogentního zákazu splňuje (i když jde o intervenci bez autorizace RB OSN a bez souhlasu státu), pokud: existuje okamžitá a jinak neodvratitelná hrozba LP, intervence je zaměřena výlučně na ochranu těchto základních práv

Humanitární intervence

- umírnění zastánci: red light a green light přístup (rolí RB není pouze předem autorizovat použití síly – green light, ale také v případě jejího použití vyzvat k jejímu ukončení – red light, pokud tak RB neučiní, je použití síly legální)
- odpůrci: použitá logika staví hlasování v RB „na hlavu“, postačí jedno veto stálého člena k tomu, aby byla akce legální

Responsibility to Protect (R2P)

- Výroční zpráva generálního tajemníka OSN Kofi Annana z roku 1999 (intervence států NATO v Kosovu): *Je-li humanitární intervence neakceptovatelným útokem na suverenitu, jaká má být potom naše odpověď na Rwandu, Srebrenicu – na hrubé a systematické porušování lidských práv, které se protiví všem zásadám naší společně sdílené humanity?*

Responsibility to Protect (R2P)

- Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu – závěrečná zpráva z roku 2001: redefinice státní suverenity nikoliv jako panství nad územím a obyvatelstvem, ale jako **primárně odpovědnosti**: Státní suverenita znamená odpovědnost a prvořadá odpovědnost za ochranu svého obyvatelstva spočívá na státu samotném. Je-li však obyvatelstvo sužováno vážnou újmou v důsledku vnitřního konfliktu, represí nebo selhání státu a příslušný stát není ochoten či schopen toto utrpení zastavit nebo odvrátit, pak zásada neintervence ustoupí mezinárodní povinnosti k ochraně (R2P).

Trestání válečných zločinů

- Vývoj: právo vítěze v. právo mezinárodního společenství

WW I

WW II

- Zločiny podle mezinárodního práva agrese

válečné zločiny v užším smyslu

zločiny proti lidskosti

zločin genocidy

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávií (ICTY)

Rozsah jurisdikce: stíhání a trestání osob odpovědných za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území bývalé Jugoslávie od r. 1991

4 kategorie mezinárodních zločinů:

- závažná porušení *Ženevských úmluv o ochraně obětí války z r. 1949* porušení zákonů a obyčejů války
- zločin genocidia
- zločiny proti lidskosti

Složení: 11 soudců volených Valným shromážděním OSN na období 4 let

Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu

Jurisdikce: soudit osoby odpovědné ze spáchání činů genocidy a dalších závažných porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaných na území Rwandy a rwandské občany odpovědné za spáchání takových činů a porušení spáchaných na území sousedních států mezi 1. 1. a 31. 12. 1994

Mezinárodní trestní soud

- **Jurisdikce:** vyšetřování a trestání nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek je založena na obligatornosti a přednosti před jurisdikcemi vnitrostátních orgánů
- **Složení:** minimálně 18 soudců volených shromážděním smluvních stran na funkční období 9 let
- Negativní postoje některých států (USA, Francie, Izrael)